

Yolsuzluk ve Kamu Kesimi Büyüklüğü: Panel Nedensellik Analizi ile Bir İnceleme

Nazmiye Tekdemir ^a

^aKirikkale University, Türkiye,

nazmiyekirik@gmail.com,

<https://orcid.org/0000-0002-7292-569X>

ARTICLE INFO

Research Article

2023, Vol. 5(Special), 273-289

e-ISSN 2667-5927

Article History:

Received: 07.07.2023

Accepted: 14.07.2023

Available Online: 19.08.2023

JEL Code: D73, H50, C33

Keywords: Corruption,
Government Size, Panel Data

Anahtar Kelimeler: Yolsuzluk,
Kamu Kesimi Büyüklüğü, Panel
Veri

"Corruption and Government Size: An Examination with Panel Causality Analysis"

Abstract

The primary objective of this study is to ascertain the direction of the reciprocal causality relationship between corruption, which holds significance at both national and international levels, and the government size. Within this framework, estimations were conducted for 24 European countries with available data spanning the period 1996 to 2021, employing two distinct models: one in which corruption explicates variations in the government size, and another in which the government size elucidates variations in corruption. The findings from both cointegration testing and causality analysis collectively reveal an observed relationship from the government size to corruption. In essence, it confirms that the causality flows from the government size to instances of corruption. Nevertheless, the results obtained do not establish a significant short-term or long-term relationship from corruption to the government size. In this context, it is imperative to duly consider these estimative outcomes that underscore the decisive impact of the public sector on corruption, particularly in shaping the course of public policies.

Öz

Bu çalışmanın hazırlanmasındaki temel güdü ulusal ve uluslararası boyutta önemli bir gündem olan yolsuzluk ile kamu kesimi büyüklüğü arasındaki karşılıklı nedensellik ilişkisinin yönünü tespit etmektir. Bu çerçevede 1996-2021 yılları arasında verilerine ulaşılabilen 24 Avrupa ülkesi için yolsuzluğun kamu kesimi büyüklüğünü açıkladığı ve kamu kesimi büyüklüğünün yolsuzluğu açıkladığı 2 ayrı modelde tahminler yürütülmüştür. Sonuç olarak gerek eş bütünleşme testinde gerekse nedensellik analizinde kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru bir ilişkinin olduğu gözlemlenmiştir. Diğer bir ifadeyle ilişkinin yönünün kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru olduğu doğrulanmıştır. Buna karşın elde edilen bulgular neticesinde yolsuzluktan kamu kesimi büyüklüğüne doğru ne kısa dönemli ne de uzun dönemli bir ilişkinin varlığı saptanamamıştır. Bu çerçevede kamusal politikaların yönlendirilmesinde, kamu kesiminin yolsuzluklar üzerindeki belirleyiciliğini belirginleştiren bu tahmin sonuçlarının dikkate alınması önem arz etmektedir.

To cite this document: Tekdemir, N. (2023). Public Sector Size and Corruption: Panel Causality Analysis. BILTURK, The Journal of Economics and Related Studies, 5(Special), 273-289. doi: 10.47103/bilturk.1324117

1. Giriş

Erişilebilir yolsuzluk endekslerinin artmasıyla birlikte yolsuzluk üzerine yapılan çalışmalara ilgi de gittikçe artmıştır. Bu noktada kamu kesiminin varlığı ve yaptığı harcamalar dolayısıyla kamu kesimi büyüklüğü ve yolsuzluk arasındaki ilişkininde sıklıkla üzerinde durulan bir konu olduğu görülmektedir. Bir taraftan daha büyük bir kamu kesiminin daha fazla bürokratik yapılanma nedeniyle yolsuzluğu artırabileceği görüşü üzerinde durulurken diğer taraftan daha demokratik bir yapılanmaya geçiş döneminde daha büyük bir kamu kesiminin polis ve hukuk devleti boyutu ile yönetim kurumlarını güçlendirilmesi aracılığıyla yolsuzluğun azalabileceği üzerinde durulmaktadır. Bu gibi durumların varlığı gerek politika yapıcılar için gerekse Dünya Bankası ve IMF gibi yolsuzluğu kontrol etmek için kılavuzlar sunan ulus üstü kuruluşlar için kamu kesimi büyüklüğünün ve etkisinin belirlenmesinde yol gösterici bir role sahiptir.

Öte yandan özellikle kamu ekonomisi yazınına yakından bakıldığında, kamu kesimi büyüklüğünün yolsuzluğu açıklama noktasında dışsal bir değişken olduğunun düşünülmesinin hatalı veya eksik bir kanı olduğunu söylemek mümkündür. Çünkü kamu kesimi büyüklüğü ile yolsuzluk arasında olumlu veya olumsuz bir ilişki olabileceği düşüncesinin temel nedeni aslında özellikle kamu kesimi büyüklüğündeki bir artışın bürokratlara ve politika yapıcılara yolsuzluk potansiyeli olan faaliyetlerde bulunmaları için daha fazla fırsat sağlayabilme imkânı yaratıyor olmasından kaynaklanmaktadır. Örneğin kamu kesiminin büyüklüğü konusuna daha temkinli yaklaşan Kamu Tercihi Teorisyenlerine göre kaynakların yanlış tahsisi sorunun da en önemli nedenlerinden olarak kamu kesiminin müdahalesi neticesi ortaya çıkan devlet başarısızlığı, piyasa başarısızlığından çok daha ciddi sonuçlar doğurabilme kapasitesine sahiptir.

Bu bağlamda hazırlanan bu çalışmada öncelikle yolsuzluk ve kamu kesimi büyüklüğü kavramları ele alınmış ve teorik bir çerçevede ayrı ayrı değerlendirilmiştir. Akabinde ilgili literatürü takiben yolsuzluk ve kamu kesimi büyüklüğü arasındaki ilişkiye değinilmiştir. Çalışmanın üçüncü bölümünde ise yolsuzluk ve kamu kesimi büyüklüğü arasındaki ilişkiyi konu alan ampirik literatür incelenmiştir. Çalışmanın ampirik uygulama kısmında ise 1996-2021 yıllarını kapsayan bir panel nedensellik analiziyle yolsuzluk ve kamu kesimi büyüklüğü arasındaki karşılıklı nedensellik ilişkisine bakılmıştır. Ve son olarak ampirik uygulamalar neticesinde ulaşılan tahmin bulguları değerlendirilmiş ve çeşitli politika önerilerine yer verilmiştir.

2.Yolsuzluk ve Kamu Kesimi Büyüklüğü: Kavramsal ve Teorik Çerçeve

Yolsuzluk, boyutu birbirinden farklı olmakla birlikte dünya çapında karşılaşılan ciddi bir problemdir. Ancak genel kabul gören bazı temel hususlar hariç yolsuzluk ve yolsuzluk algısı, bir toplumun hatta toplumu oluşturan kişilerin kuralları nasıl anladığına ve neyin yasak oluşturduğuna bağlı olduğu için kültürel bir olgu olarak da değerlendirilebilir. Bu gibi nedenlerden ötürü yolsuzluğa dair üzerinde uzlaşılabilen tek bir tanım bulunmamaktadır. Örneğin Tanzi'ye göre yolsuzluk; hükümet yetkililerinin kamu politikalarının oluşumunda ve uygulanmasında, otoritelerini kişisel çıkarları için kullanmalarıdır. Bu tanıma göre yolsuzluk, hükümetlerin etkin kaynak tahsisini bozan bir etkiye sahiptir (Gupta, Davoodi, & Alonso-Terme, 1998, s. 5). Ancak bazı yazarlara göre; yolsuzluğu sadece kamu kesimine özgü bir sorun olarak ele almak da eksik bir değerlendirme olarak görülmektedir. Bu noktada, kamu ve özel kesim arasında bir ayrım yapmaktansa, yolsuzluğu genel olarak ekonomik tüm aktörlerle özdeşleştiren, Kruger'ın (1974) tanımı daha kapsayıcı görülmektedir. Şöyle ki, Kruger'a göre yolsuzluk; kimi ekonomik faaliyetlerin devlet tarafından kısıtlanması sonucu yaratılan rantların, yasa dışı yöntemlerle elde edilmeye çalışılması faaliyetleridir (Tosun, 2001, s. 98).

Yolsuzluk gerek gelişmiş gerekse gelişmekte olan ülkelerde yaygın olarak gözlemlenen bir olgudur. Ancak bir ülkedeki mevcut devlet kurumlarının yapısı ve politik süreç yolsuzluk düzeyinin önemli bir belirleyicisidir. Yani denetleme ve kontrol mekanizmaları daha zayıf toplumlar daha yüksek yolsuzluk seviyeleriyle mücadele halinde kalmaktadırlar. Ayrıca, özellikle yolsuzluğun yasadışılığı ve gizliliği, vergilendirme faaliyetlerini de azalttığından toplumlar üzerinde yüksek maliyetlere ve kırılmaz bir kısır döngüye neden olmaktadır **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.** Diğer bir ifadeyle yolsuzluk, demokratik yönetimi ve hukukun üstünlüğünü zayıflatan ve ekonomik kalkınmayı olumsuz yönde etkileyen yıkıcı bir faaliyettir. Çoğu toplum bu faaliyetleri, yakalama önlemlerinin ve tedbirlerinin artırılması, cezaların caydırıcılık noktasında daha işlevsel olması veya ekonomik büyümenin sağlanması ve eğitim faaliyetlerinin yaygınlaştırılması gibi çeşitli tedbirlerle kontrol etmeye çalışmaktadır (Schneider, 2006, s. 3).

Ayrıca yolsuzluk, çoğunlukla mali ve politik unsurların bir etkileşimi olarak ele alınmaktadır. Bird vd. (2006); "Ülkelerin, mali sistemleri büyük ölçüde siyasi güçlerinin ve kurumların dengesini yansıtmaktadır. Bu bakımdan, eğer vatandaşlar çıkarlarının ve tercihlerinin siyasi kurumlarda düzgün bir şekilde temsil edildiğini ve yeterli miktarda kamu malı ve hizmeti aldıklarını düşünüyorlarsa, devletle özdeşleşmeleri ve sisteme katkıda bulunma isteklilikleri artar. Öte yandan, yolsuzluğun yaygın olduğu verimsiz bir durumda vatandaşlar siyasi otoriteye çok az güvenirler ve bu nedenle devlete yardımcı olma noktasında isteksiz hareket ederler. Aynı şekilde siyasetçiler ve bürokratlar, kaynakların tahsisi üzerinde büyük

bir ihtiyari güce sahip olurlarsa da yolsuzluklar artar ve kayıt dışılık daha da derinleşir. (Torgler & Schneider, 2007, s. 4).

Bakıldığında çeşitli kurumsal, coğrafi ve kültürel faktörlerin yolsuzluğun boyutu üzerinde önemli belirleyiciler olduğu görülmektedir. Bunlardan kurumsal faktörler daha çok kamu kesiminin boyutu ve ekonomiye hükümet müdahalenin kapsamı ile ilgili durumları yansıtmaktadır. Bu gibi kurumsal belirleyiciler genel olarak daha içsel faktörler olarak düşünülmektedir. Diğer tarafta coğrafi ve tarihsel kimi faktörler ise politika yapıcılar tarafından çoğunlukla dışsal faktörler olarak düşünülmektedir. Örneğin bir ülkenin coğrafi genişliği gibi ülkeye özgü faktörler hem yolsuzluk faaliyetlerine girişme teşviklerini hem de bu türden eylemlerin gözlemlenmesini ve yönetimini etkilemektedir. Tarihsel faktörler ise kültürel normların şekillenmesi yoluyla yolsuzluk üzerinde belirleyici olmaktadır. Fakat yolsuzluğun boyutunu ve bu tür faktörlerin etkisini tespit edebilmek oldukça zor bir meseledir. Bu yüzden söz konusu problem çoğu uluslararası organizasyonun da ciddi bir gündemi olarak karşımıza çıkmaktadır (Goel & Nelson, 2010, s.433-435).

Enste ve Heldman (2017) ise yolsuzluğun nedenlerini ve sonuçlarını ele aldıkları çalışmalarında yolsuzluğun olası nedenlerini; kamu kesiminin büyüklüğü ve yapısı, demokrasi ve politik sistem, kurumların kalitesi, rekabetin kapsamı/derecesi, kamu görevlilerinin istihdamı ve maaşları, basın özgürlüğü ve adalet, kültürel belirleyiciler, kadınların iş gücüne katılımı, kolonyal miras (eski kolonilerin etkisi) ve doğal kaynakların kazanımı olarak incelemişlerdir. Yolsuzluğun sonuçları olarak ise; toplam yatırımlar, doğrudan yabancı yatırımlar ve sermaye girişleri, dış ticaret ve dış yardımlar, GSYH, eşitsizlikler, kamu harcamaları ve hizmetler, kayıt dışı ekonomi oluşumu gibi durumlar üzerindeki etkiler üzerinde durulmuştur.

Kamu kesiminin büyüklüğüne ilişkin tartışmalara bakıldığında ise piyasa ekonomisinin işleyişi içinde her daim devam ettiği görülmektedir. Fakat günümüzde tamamen kamu kesiminin hâkim olması veya kamu kesiminin hiçbir payının olmaması gibi bir uç değere sahip ekonomiyle karşılaşılması neredeyse imkânsız olduğu için tartışmaların aslında yön değiştirdiğinin söylemek mümkündür. Yani daha açık bir ifadeyle, ekonomik yapıların işleyişinde kamu kesiminin varlığı genel kabul görmüş ve tartışmalar bu varlığın optimal değerinin ne olması gerektiği etrafında toplanmıştır. Öte yandan kamu kesimi büyüklüğünün optimal değeri hesaplanmadan önce, kamu kesimi büyüklüğünün ölçülmesi noktasında bir göstergenin baz alınması gerekmektedir. Bu noktada literatür incelendiğinde sıklıkla toplam kamu harcamaları veya toplam kamu gelirlerinin GSYH' ya oranı gibi mali bir göstergenin kullanıldığı görülmektedir. Bu noktada yine de kamu kesimi büyüklüğünün göreceli bir terim olmasından ötürü kesinlikten yoksun olduğu unutulmamalıdır (Ott, 2018).

Genel olarak dünya çapında karma bir yapı benimsenmekle beraber, ekonomilerin işleyişinde devletin ne kadarlık bir payı olması gerektiği farklı bakış açılarıyla sürekli tartışılmalıdır. Örneğin Thomas Hobbes (1651); kamu kesiminin olmadığı bir yaşamı "kötü, vahşi ve kısa" olarak tanımlamış ve kamu kesimi tarafından

sağlanan yasa ve düzenin medeni yaşamın gerekli bir bileşeni olduğunu savunmuştur. Hobbes' un bakış açısına göre, bireylerin ve mülklerinin korunması ile anlaşmazlıkları çözmek için bir mahkeme sisteminin tesis edilmesi gibi kamu kesiminin belirli işlevleri mutlaka olmalıdır. Bu savın destekçileri, güvenli mülkiyet hakları, sözleşmelerin uygulanması ve istikrarlı bir para rejiminin, piyasa ekonomisinin düzgün işleyişi için bir zorunluluk olduğunu kabul etmektedir. (Gwartney, Lawson, & Holcombe, 1998, s. 3). Diğer yandan kamu kesimindeki verimliliği artırmak için devletin ekonomi içindeki boyutunun küçültülmesi gerektiğini iddia eden bir grup da mevcuttur. Bu grubun savının arkasında ise “devleti küçültmenin, devleti küçük düşürmemek için gerekli olduğu” düşüncesi yatmaktadır (Cingi, 1993'ten akt: Güran, 2001).

Refah iktisadi yaklaşımında bir ülkede güvenlik, altyapının sağlanması, hukukun güvence altına alınması gibi devlet tarafından sağlanan asgari düzeydeki kamu hizmetleri gerekli ve önemli görülürken, optimalin üzerindeki büyük bir devletin çeşitli verimsizliklere neden olduğu iddia edilmektedir. Nitekim kamu kesiminin büyüklüğü, piyasa başarısızlıklarını giderme noktasında devlet müdahalesinin bir boyutu olarak görülüyorsa bu durumda yüksek düzeydeki devlet müdahalesi piyasa rekabetini güvence altına aldığı için bir kamu kesimi başarısızlığı olarak görülmemektedir (Kotera, Okada, & Samreth, 2012, s. 2340).

Öte yandan Alesina & Angeletos (2005), yolsuzlukların olduğu bir ekonomide özellikle zenginler ve seçkinler tarafından daha fazla rant elde edebilme güdüsünün kamu kesiminin büyümesini teşvik edeceğini belirtmektedir. Böyle bir durumda gelir eşitsizliği artacağı için bu kez de daha yoksul halkın yeniden dağıtım politikalarına ve çeşitli harcamalara talebi artacaktır. Özellikle eşitsizliklerin yoksulluktan ve rant kollamadan kaynaklandığı durumlarda kamu kesimini daha da büyütecek bu istek ahlaki normlara ihtiyacı daha da belirginleştirecektir.

3.Yolsuzluk ve Kamu Kesimi Büyüklüğü İlişkisi

Yolsuzluğu kamu kesimi büyüklüğü ile açıklamaya çalışan çalışmalarda 2 farklı bakış açısının var olduğunu söylemek mümkündür. Bunlardan ilki ve özellikle liberal iktisatçılar tarafından daha çok kabul edileni; optimalin üzerindeki bir kamu kesimi büyüklüğünün yolsuzlukları artıracığı yönündedir. Bu ilk görüşe göre; savunma, adalet gibi devlet tarafından sağlanan asgari kamu hizmetleri, bir devletin istikrarını sağlamak için etkin ve gerekli olarak kabul edilmektedir. Bunun yanı sıra gereğinden büyük bir devletin ise çeşitli verimsizliklere neden olacağı düşünülmektedir **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı.** Örneğin refah iktisadının kabul ettiği “piyasa başarısızlığı” ve daha ileri bir boyutta kamu tercihi teorisyenleri tarafından kabul edilen “devlet başarısızlığı” argümanları bu duruma verilebilecek örneklerdir.

Artan kamu kesimi büyüklüğün yolsuzlukları artıracığını savunanların temel argümanı; daha büyük bir kamunun bürokratik işlemleri ve gecikmeleri artıracığı, rant arayışlarını tetikleyerek rüşveti ve yolsuzluğu derinleştireceği yönündedir **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı..** Nobel Ekonomi ödülü sahibi Gary Becker’a göre; “yolsuzluğun resmi kaynağı her yerde ayındır: farklı gruplara pek çok iyilik (rant) dağıtma gücüne sahip büyük hükümetlerdir”. Bu nedenle Becker’a göre aslında politika tavsiyesi oldukça açıktır: “eğer yolsuzluğu kesmek istiyorsanız, hükümetleri kesin(azaltın)” **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı..** Yani devlet kamu harcamalarını artırma yoluyla ekonomik büyümeyi destekleyebiliyor olsa da yolsuzluk gibi çeşitli unsurlar dikkate alındığında kamu harcamalarının artırılıyor olması her zaman olumlu sonuçlar doğurmaz (Ondo, 2017, s. 1292). Ayrıca devletlerin daha fazla düzenleme ve müdahale ile ekonomi içindeki ağırlığını artırıyor olması daha fazla bürokratikleşmeye yol açacak ve devletin özgürlükleri kısıtlayarak toplumun üzerinde bir güç olmasına neden olacaktır. Özellikle geçiş ekonomilerinde daha fazla düzenleme ve kayıtlı sektördeki faaliyetler üzerine konulan yüksek vergiler, rüşvet ve yolsuzluk gibi faaliyetleri daha da artıracaktır (Schneider, Buehn, & Montenegro, 2010, s. 7). Tam da bu nedenle algılanan ve artan yolsuzluk, genellikle kamusal faaliyetlerin daha fazla özelleştirilerek azaltılması için bir argüman olarak kullanılmaktadır (Goel & Nelson, 1998, s. 107). Ancak bu durumun aksini iddia eden ikinci bakış açısına göre; daha büyük bir kamu kesiminin kontrol ve denge mekanizmalarını güçlendirerek hesap verilebilirliği artıracığı ve böylelikle yolsuzluğu azaltacağı düşünülmektedir **Hata! Başvuru kaynağı bulunamadı..** Ayrıca kamu kesiminin büyüklüğü ile yolsuzluk arasındaki ilişki ele alınırken, ülkelerin demokratikleşme düzeyinin belirleyici bir unsur olduğu da pek çok çalışma tarafından iddia edilen bir diğer husustur. Çünkü bir ülkede demokrasinin olgunlaşmasıyla birlikte seçimlerin özgür ve adil olması, medya özgürlüğü gibi çeşitli izleme mekanizmaları da daha iyi işleyecektir. Yani demokrasinin iyileşmesi kontrol ve denge mekanizmasını güçlendirecektir. Bu duruma örnek olarak demokratikleşme seviyesinin yüksek olduğu İskandinav ülkelerinde kamu kesiminin büyüklüğü diğer gelişmiş ülkelere göre daha fazlayken, yolsuzluk seviyelerinin daha düşük gözlemlenmesi verilebilir (Kotera, Okada, & Samreth, 2010; Persson & Rothstein, 2015).

Kamu kesiminin varlığının yolsuzlukla ilişkisinin sorgulandığı çalışmalarda kamu kesiminin ekonomi içindeki ağırlığı ölçülürken toplam kamusal harcama ve gelir gibi mali müdahale boyutunun baz alınıyor olunması da doğru bir yargıya varılmasına engel teşkil edebilmektedir. Çünkü bu tür büyüklükler kamu kesiminin boyutunu yansıtan çok sayıda göstergeden sadece birkaçıdır. Bu yüzden kamu kesimi büyüklüğü ile yolsuzluk arasındaki ilişkinin ölçümünde, mali büyüklüğün yolsuzluk seviyesini mutlaka etkilemesi gerekmediği için yanıltıcı bir sonuca ulaşılabilmektedir. Örneğin Rothstein & Teorell’ de (2008), düşük yolsuzluk düzeyleri ve yüksek düzeyde kamu harcamaları ve mali hükümet müdahalesi ile karakterize edilmesi mümkün olan İskandinav ülkelerinin, bu inançla açıkça çeliştiğini ve önemli olanın iyi yönetim olduğunu göstermektedir **Hata! Başvuru**

kaynağı bulunamadı.. Bu noktada La Porta vd. (1999) ise, kamu kesimi büyüklüğü ve yolsuzluk arasındaki ilişkide temelde tarihsel ve kültürel faktörlerin rol oynadığını vurgulamaktadır.

Genel olarak toplam kamu harcamalarının GSYH 'da ki payı olarak ele alınan kamu kesimi büyüklüğünün bir boyutu da toplam memur, bürokrat ve bunların ücret/maaşlarıdır. Bu açıdan düşünüldüğünde Niskanen (1971), devlet bürokratlarını, bütçelerinin büyüklüğünü maksimize etmeye çalışan aktörler olarak tanımlar ve verimli olmak için hiçbir teşvikleri olmadığına işaret eder. Bu noktada örneğin Acemoğlu ve Verdier'de (2000), yolsuzluk gibi kamu kesimi başarısızlıklarının, kamu kesimi büyüklüğünün/müdahalesinin yan ürünleri olduğunu belirtmektedir. Bu yüzden aslında yolsuzluğu azaltmak için, bürokratların yolsuzluğa bulaşmasını önleyecek derecede ücretler gerekli olduğu vurgulanmaktadır. (Kotera, Okada & Samreth, 2012, s. 2340).

Tablo 1: Avrupa Ülkelerinde Yolsuzluk Algılama Endeksi ve Kamu kesimi Büyüklükleri (1996-2021 ortalamaları)

	Yolsuzluk Algılama Endeksi	Kamu Kesimi Büyüklüğü
Danimarka	99.66	53.59
Finlandiya	99.32	52.33
İsveç	98.3	51.34
Hollanda	96.19	43.77
Lüksemburg	95.32	42.39
Almanya	93.88	46.64
Avusturya	92.29	51.69
İrlanda	91.46	35.45
Belçika	90.03	52.65
Fransa	88.53	55.17
İsveç	82.02	42.82
Estonya	81.83	38.27
Portekiz	81.82	46.09
Kıbrıs	79.92	39.18
Slovenya	79.19	47.74
Polonya	71.37	44.01
Çekya	68.48	42.51
Macaristan	68.18	48.97
Litvanya	67.62	35.72
İtalya	66.33	49.32
Yunanistan	62.68	49.5
Slovakya	62.54	43.75
Hırvatistan	56.31	48.16
Romanya	46.2	34.26

Kaynak: IMF / WEO (2023) ve World Bank / WGI (2023) veri tabanlarından faydalanılarak yazar tarafından oluşturulmuştur.

Ayrıca genel anlamda literatür incelendiğinde yolsuzluk üzerine yapılan çalışmaların metodolojik olarak 2 yönlü ilerlediği görülmektedir. Çalışmaların bir kısmı yolsuzluğun nedenleri üzerine odaklanırken bir kısmı da sonuçları üzerine odaklanmaktadır. Bu çalışmada ise genel olarak ilgili literatürden farklı olarak yolsuzluğun nedeni veya sonucunu araştırmaktan ziyade kamu kesimi büyüklüğü ile yolsuzluk arasındaki karşılıklı nedensellik ilişkisi araştırılmaktadır. Yani elde edilen bulgulara göre ilişkinin yönünün “yolsuzluktan kamu kesimi büyüklüğüne doğru mu yoksa kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru mu?” olduğu sorularına cevap aranmaya çalışılacaktır. Ampirik uygulamaya geçmeden önce aşağıda yer alan Tablo-1’de analize dahi edilen ülkelerin Yolsuzluk Algılama Endeksleri ve Kamu Kesimi Büyüklüklerine ilişkin bir izlenim edinebilmek adına ortalama değerlerine yer verilmiştir.

Yukarıda yer alan tablo-1 ‘de ilerleyen kısımda yer alan ampirik analize konu 24 AB üyesi ülkeye ait yolsuzluk algılama endeksi ve kamu kesimi büyüklüklerine ilişkin 1996’dan 2021 yılına kadar olan (2021 dahil) ortalama değerler yer almaktadır. Tablo 1’ de yer alan ülkeler Yolsuzluk Algılama Endeksi puanlarına göre büyükten küçüğe doğru sıralı olarak verilmiştir. Yolsuzluk Algılama Endeksi Dünya Bankası tarafından yayınlanan Dünya Çapında Yönetişim Göstergeleri’ nden biridir. 0-100 arası değerler bazında oluşturulan bu endeksin 100 puana doğru yaklaşması söz konusu ülkelerde yolsuzluk algısının daha düşük olduğunu göstermektedir. Tabloda yer alan ülkelerin 1996-2021 ve arasındaki yıllara ait ortalamaları incelendiğinde yolsuzluk algısı bağlamında Danimarka, Finlandiya ve İsveç’in en başarılı 3 ülke olduğu buna karşın Slovakya, Hırvatistan ve Romanya’nın en kötü durumda olan 3 ülke olduğu görülmektedir. IMF veri tabanından elde edilen kamu kesimi büyüklüklerinin oluşumunda ise toplam kamu harcamalarının GSYH’ ya oranı baz alınmıştır. Bu çerçevede söz konusu örneklem özelinde kamu kesimi büyüklüğünün en yüksek olduğu ilk 3 ülke; Fransa, Danimarka ve Belçika iken Litvanya, İrlanda ve Romanya en küçük olduğu ülkelerdir.

4.Ampirik Literatür İncelemesi

Çalışmanın bu bölümünde temelde yolsuzluk ve kamu kesimi arasındaki ilişkiyi konu alan belli başlı bazı ampirik çalışmalara yer verilmiştir. Bu çerçevede örneğin Elliott (1997), 83 ülke örneğinde yolsuzluk ve kamu harcamalarıyla karakterize edilen kamu kesimi büyüklüğü arasında negatif yönlü bir ilişki tespit etmiştir. Aynı zamanda veri setinde yer alan ve yolsuzluk düzeyi en yüksek olan 16 ülkede, kamu kesimi büyüklüğünün ortalama payının toplam örneklem ortalamasının yüzde 11 altında olduğunu ortaya koymuştur. Yani Elliott göre kamu kesiminin büyüklüğünün değil, kamusal faaliyet türünün yolsuzluk seviyesini belirlediğine dikkat çekmiştir. Örneğin çeşitli ticaret kısıtlamaları ile rekabeti kısıtlayıcı uygulamalar, daha yüksek ekonomik rantlara ve dolayısıyla daha yüksek ve muhtemelen daha fazla yasa dışı rant kollama faaliyetine yol açmaktadır.

Goel & Nelson (1998); 1983-1987 yılları arasında 50 eyalet için yıllık verilerle çalıştıkları makalelerinde, genel olarak kamu kesimi büyüklüğünün kamu

görevlilerinin yolsuzluğu üzerindeki etkisini incelemişlerdir. Bu incelemeyi yaparken 2 yönlü bir hedef benimsemişlerdir. İlk olarak her bir eyaletteki yolsuzluk vakası ile federal hükümetin ve eyalet boyutunun genel etkileri arasındaki ilişkiyi değerlendirmişlerdir. İkinci olarak, kamu görevinin kötüye kullanılmasının caydırılmasında ne tür kamusal faaliyetlerin daha başarılı olabileceğini araştırmışlardır. Elde edilen bulgular genel olarak Becker'in "suç ve ceza" modelini desteklemektedir. Ancak özellikle makalenin birincil odak noktasıyla ilgili olarak, sonuçlarımız hükümet büyüklüğünün, özellikle de eyalet hükümetleri tarafından yapılan harcamaların, gerçekten de yolsuzluk üzerinde güçlü bir pozitif etkiye sahip olduğunu göstermektedir.

Goel & Budak (2006); geçiş ekonomileri için 1998-2002 yılları için yolsuzluğun azaltılması noktasında kamu kesimi boyutunun mu yoksa ülke boyutunun mu daha önemli olduğunu aynı zamanda parça parça reformların mı yoksa kapsamlı geçiş reformlarının mı etkili olduğunu incelemişlerdir. Elde edilen bulgular daha fazla ekonomik refahın daha az yolsuzluğa yol açtığını ve daha büyük bir kamu kesimi boyutunun geçiş ekonomilerinde yolsuzluğu azalttığını göstermektedir. Ülkelerin coğrafi büyüklüğü söz konusu olduğunda ise daha fazla yayılmış olan ülkelerin yolsuzluğu kontrol etmekte daha fazla zorlanacağını ortaya koymaktadır. Kapsamlı geçiş reformları ise yolsuzluğun azaltılması noktasında en iyi sonuç verebilecek çözümdür.

Arvate, Curi, & Rocha (2010) çalışmalarında; 1996-2003 yılları için Meksika hariç OECD ülkeleri ile gelişmekte olan ülkeler (Latin Amerika ülkeleri) arasında kamu kesimi büyüklüğü ile yolsuzluk arasındaki nedensellik ilişkisini incelemişler ve farklı bir modeli olup olmadığını doğrulamaya çalışmışlardır. Granger ve Huang'ın (1997) metodolojisini kullandıkları modellerinde; her 2 örneklem için de kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru bir Granger nedensellik ilişkisi bulmuşlardır. Bu çerçevede öne sürdükleri politika önerisi, yolsuzluğ doğrudan azaltma çabalarını tamamlaması ve yolsuzlukla mücadeleye yardımcı olması nedeniyle iyi yönetişimin teşvik edilmesi olmuştur.

Kotera, Okada, & Samreth (2012); ülkelerdeki demokrasinin de rolünü dikkate alarak kamu kesimi büyüklüğünün yolsuzluk üzerindeki etkisini incelemişlerdir. 1995 ile 2008 yılları arasında 82 ülkenin verileri kullanılarak yapılan analizler neticesinde; demokrasi düzeyi yeterince yüksekse; kamu kesimi büyüklüğündeki bir artışın yolsuzluğu azaltacağı, buna karşılık eğer demokrasi düzeyi düşükse kamu kesimi büyüklüğündeki artışın yolsuzluğu artıracığı sonucuna ulaşılmıştır.

Bel (2022); 28 AB üye devletine ek olarak İzlanda, Norveç ve İsviçre için 2007-2017 yılları arasında yolsuzluğun belirleyicileri üzerine bir dinamik panel veri analizi gerçekleştirmiştir. Çalışma neticesinde özellikle kamu kesimi büyüklüğüne dair elde ettiği bulguları ön plana çıkarmaktadır. Ona göre kamu kesimi büyüklüğü genellikle mali büyüklükle ölçüldüğü için kamu kesimi büyüklüğü ile yolsuzluk arasındaki ilişkiye daha ayrıntılı odaklanmak gerekmektedir. Öte yandan

çalışmanın ana hipotezi kamu kesimi büyüklüğünden ziyade ekonomiye devlet müdahalesinin türünün yolsuzluğu açıklayıcı önemli bir faktör olduğudur. Bu çerçevede ampirik analizde, kamusal müdahalelerde mali ve düzenleyici olmak üzere iki ana kamusal aracın etkileri çözümlenmiştir. Ana sonuç, mali açıdan büyüklüğün yolsuzlukla anlamlı bir ilişki göstermediğidir. Buna karşılık, düzenleyici büyüklük ile yolsuzluk arasında tutarlı ve anlamlı bir pozitif ilişki bulunmuştur. Ayrıca, yasal kökenler ve demokratik deneyimler de yolsuzluktaki farklılıkları açıklamada önemli değişkenlerdir.

5. Ampirik Uygulama

5.1. Model ve Veri

Bu çalışmanın amacı 1996-2021 yılları arasında verilerine ulaşılabilen 24 Avrupa ülkesi¹ için belirlenen 2 model aracılığıyla yolsuzluk ve kamu kesimi büyüklüğü arasındaki karşılıklı nedensellik ilişkisinin yönünü tespit etmektir. Bu çerçevede oluşturulan model-1’de yolsuzluk kamu kesimi büyüklüğünü açıklayan değişken iken; model-2’de kamu kesimi büyüklüğü yolsuzluğu açıklamaktadır. Her iki modelde de toplam kamu harcamalarının GSYH’ ya oranı kamu kesimi büyüklüğünün göstergesi olarak ele alınmıştır. Modellerde kullanılan yolsuzluk verisi ise hem küçük hem de büyük yolsuzlukların yanı sıra devlet imkanlarının seçkinler ve özel çıkarı olan kişiler tarafından kullanılması dahil olmak üzere, kamu gücünün özel kazanç için ne ölçüde kullanıldığına ilişkin algıları yansıtmaktadır. Kullanılan gösterge tüm ülkeler arasındaki yüzdelerli sıralamayı (0-100 arası) baz almaktadır. Değerin 100’e doğru yaklaşması yolsuzluk algısının daha düşük olduğunu ve aslında ülkenin yönetim performansının da daha yüksek olduğunu göstermektedir.

Tablo 2: Kullanılan Değişkenlere Ait Açıklamalar

Değişkenin Kısa Adı	Değişkenin Adı	Açıklama	Kaynak
corrupt	Yolsuzluk algısı	(0-100) puan arası endeks	World Bank / WGI (2023)
govsize	Kamu kesimi büyüklüğü	Toplam kamu harcamalarının GSYH’ya oranı olarak	IMF / WEO (2023)

Kaynak: Yazar tarafından oluşturulmuştur.

5.2. Yöntem ve Bulgular

Günümüzde teorik araştırmaların ampirik bulgularla desteklenmesi ihtiyacı ekonometrik araştırmaların önemini artırmıştır. Ancak ekonometrik araştırma yönteminin tespitinde öncelikli hedef amaca uygun bir veri setinin tespit edilmesidir. Bu çerçevede ekonometrik bir araştırma yönteminde kullanılabilecek belli başlı 3 veri türü bulunmaktadır. Bunlar: yatay kesit veriler, zaman serileri ve

¹ Çalışmada kullanılan 24 Avrupa ülkesi verilerin erişilebilirliğine göre seçilmiştir. Bunlar: Avusturya, Belçika, Hırvatistan, Kıbrıs, Çekya, Danimarka, Estonya, Finlandiya, Fransa, Almanya, Yunanistan, Macaristan, İrlanda, İtalya, Litvanya, Lüksemburg, Hollanda, Polonya, Portekiz, Romanya, Slovakya, Slovenya, İspanya, İsveç’tir.

panel verilerdir. Bu çalışmada ise hem zamana hem de birime göre analiz yapabilmeyi mümkün kılan dolayısıyla zaman serileri ve yatay kesit verinin birleşmesiyle oluşan panel veri analizinin farklı metodolojileriyle tahminler gerçekleştirilmiştir. Bu çalışmada yürütülen metodolojik strateji ise yatay kesit bağımlılığın test edilmesiyle başlamaktadır. Yatay kesit bağımlılığın tespit edilmesi neticesinde ise birim kök, panel eş bütünleşme ve nedensellik analizi testleri için bir karar verme sürecine girilmektedir.

Bu çerçevede aşağıda yer alan tablo 3'te ilk olarak tek tek seriler ve modeller bazında yatay kesit bağımlılık testi gerçekleştirilmiştir. Çalışmada kullanılan veri setinin zaman boyutunun yatay kesit boyutundan büyük olması dolayısıyla yatay kesit bağımlılığın tespitinde Pesaran (2004) testi kullanılmıştır.

Tablo 3: Yatay Kesit Bağımlılık Testi

Test of Cross-Sectional Dependence for the Series		
	Pesaran CD _{LM}	p-value
corrupt	-1.545	0.122
govsize	-35.93	0.000
Test of Cross-Sectional Dependence for the Panel Models		
Model 1	-0.050	0.959
Model 2	35.352	0.000

Hem seriler hem de modeller² için sonuçların yer aldığı Tablo 2 incelendiğinde; yatay kesit bağımlılığın olmadığını öne süren boş hipotezin, yolsuzluk verisi ve model 1 için kabul edildiğini ancak kamu kesimi büyüklüğü ve model 2 için kabul edilemediğini görmekteyiz. Bu durumda yatay kesit bağımlılığın varlığını destekleyen eş zamanlı korelasyon bulgularının varlığı, birinci nesil birim kök testlerinin kullanılmasını engellemektedir. Bu nedenle, metodolojinin bir sonraki kısmı olarak, serilerin durağanlık özelliklerini incelemek için Pesaran'ın (2007), Im-Pesaran-Shin (CIPS) ikinci nesil panel birim kök testi kullanılmıştır. İkinci kuşak panel birim kök testlerine ait sonuçlar tablo 3'te yer almaktadır.

Tablo 4: İkinci Kuşak Panel Birim Kök Testi

Series	Statistics	p-value
corruption	-1.773	0.454
Gov size	-1.983	0.122

Tablo 4'de panel için ayrı ayrı kesitsel olarak artırılmış Dickey-Fuller (CADF) istatistiklerinin örnek ortalamaları olan CIPS test istatistikleri görülmektedir. Bu

² Hausman test istatistiği sonuçları baz alınarak, hem model-1'de hem de model-2'de sabit etkiler modeli benimsenmiştir.

testin boş hipotezi birim kökün olduğunu yani serilerin durağan olmadığını göstermektedir. CIPS panel birim kök testi sonuçlarını içeren tablo incelendiğinde serilerin durağan olmadığı görülmektedir.

Serilerin durağan olmadığının görülmesi üzerine söz konusu 2 modelin bağımlı değişkeni ile regresörleri arasında eşbütünleşme olup olmadığı incelenmektedir. Panelde yatay kesit bağımlılığının varlığını destekleyen bulguların varlığı, birinci nesil panel eşbütünleşme testlerinden ziyade ikinci nesil panel eşbütünleşme testlerinin kullanılmasına yol açmıştır. İkinci nesil panel eşbütünleşme testlerinin bir uzantısı olarak, kesit birimlerinin bağımlılığını barındıran ve herhangi bir ortak faktör kısıtlaması getirmeyen Westerlund'un (2007) hata düzeltme tabanlı testi uygulanmaktadır.

Westerlund (2007), panel eşbütünleşmesini test etmek için dört farklı istatistik önermektedir. Bunlardan ikisi, tüm panelin eşbütünleşik olduğu alternatif hipotezine sahip olan panel testleri olan Pt ve Pa'dır. Diğer taraftan; diğer iki test, eşbütünleşmenin en az bir kesit birimi için var olduğuna dair alternatif hipoteze sahip Gt ve Ga ile gösterilen grup ortalamalı testlerdir. Bu doğrultuda gerçekleştirilen panel eşbütünleşme testlerinin bulguları Tablo 4'te sunulmuştur.

Tablo 5: Eşbütünleşme Testi Sonuçları

	<i>Value</i>	<i>z-value</i>	<i>p-value</i>
Model 1			
Gt	-0.590	-1.817	0.965
Ga	-1.649	2.319	0.990
Pt	-3.977	-1.265	0.103
Pa	-1.253	-0.383	0.351
Model 2			
Gt	-1.550	-2.703	0.003
Ga	-6.049	-2.420	0.008
Pt	-5.983	-2.983	0.001
Pa	-3.254	-3.770	0.000

Tablo 5 incelendiğinde; grup-ortalama ve panel testleri ile ilgili uzun dönemli ilişkinin kanıtının sadece Model 2 de ortaya çıktığını görmekteyiz. Diğer bir ifadeyle yapılan testlerin boş hipotezinin eşbütünleşme ilişkisinin olmadığına işaret ettiği göz önünde bulundurulduğunda; uzun dönemli ilişkinin sadece kamu kesimi büyüklüğünün yolsuzluğu açıkladığı Model 2' de olduğu ortaya çıkacaktır. Öte yandan tahmin sonuçlarına göre, yolsuzluktan kamu kesimi büyüklüğüne doğru uzun dönemli bir ilişkiden bahsetmek mümkün değildir.

Uzun dönem ilişkinin varlığını tespit etmeye yönelik eşbütünleşme testlerinin ardından ampirik uygulama kısmının son aşamasında kısa dönemli dinamikleri değerlendirilebilmek adına heterojen paneller için önerilen ve tercihen yatay kesit bağımlılığının varlığında kullanılan Dumitrescu ve Hurlin'in (2012) Granger-nedensellik testi uygulanmıştır. Model uygulamasının gereği olarak birim kök özelliğini ortadan kaldırmak için serinin birinci farkını alınmıştır.

Paneldeki tüm durumlar için nedenselliğin varlığını test eden geleneksel Granger (1969) modelinden farklı olarak Dumitrescu ve Hurlin (2012), tüm durumlardan ziyade birkaç durum için potansiyel bir Granger-nedensellik varlığını varsayar. Böylece, en az bir kesitsel birim için nedenselliğin varlığına karşı homojen Granger-nedenselliğin yokluğunu test eden bir prosedür önerirler. Prosedür, aşağıdaki sabit etkili panel modeline dayanmaktadır:

$$\Delta X_{it} = \alpha_i + \sum_{k=1}^K \alpha_i^k \Delta X_{i,t-k} + \sum_{k=1}^K \beta_i^k \Delta Y_{i,t-k} + \varepsilon_{i,t} \quad (1)$$

Yukarıda yer alan 1 nolu denklemde; t döneminde i ülkesi (i=1, 2, ...N) için X bağımlı değişken ve Y regresördür, α ve β ülkeler arasında değişen parametrelerdir ve ε_{it} , yatay kesit birimleri arasında bağımsız ve normal olarak dağılan ve heterojen varyanslara sahip artıklardır. Bu yaklaşım, tüm gecikmeli otoregresif parametreler için $H_0: \beta_i = 0$ (i=1,...,N) sıfır değerinin test edilmesiyle elde edilen Wald istatistiklerinin kesit ortalamasına dayanmaktadır.

Tablo 6: Nedensellik Testi

	<i>Statistics</i>	<i>p-value</i>
Model 1: corruption → govsize	0.7837 (1)	0.433
Model 2: govsize → corruption	2.3724 (1)	0.017

Not: H_0 = Granger nedensellik ilişkisi yoktur H_A = En az bir panel için Granger nedensellik ilişkisi vardır. Optimal gecikme uzunlukları Akaike Bilgi Kriterine göre belirlenmiş ve parantezler içinde raporlanmıştır. p değerleri, $\bar{Z}$ test istatistiği ile ilişkilendirilmiştir.

Dumitrescu ve Hurlin (2012) nedensellik testi sonuçlarını içeren tablo 6 incelendiğinde; kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru bir nedensellik ilişkisi olduğu gözlemlenmektedir. Kısaca elde edilen bulgular neticesinde model 1'de öne sürüldüğü gibi yolsuzluktan kamu kesimi büyüklüğüne doğru ne kısa dönemli ne de uzun dönemli bir ilişkinin varlığı doğrulanmamıştır. Buna karşın gerek eş bütünleşme testinde gerekse nedensellik analizinde Model 2'in öne sürmüştüğü kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru bir ilişkinin varlığı doğrulanmıştır.

6. Sonuç

Yolsuzluğu önlemenin en etkili yollarıyla ilgili tartışmaların başında hem akademisyenler hem de politika yapıcılar arasında, "büyük bir kamu kesiminin-genelde kapsamlı düzenleyici yetkiler ve yüksek düzeyde vergilendirme ve kamu harcamaları ile karakterize edilen bir kamu kesimi olarak anlaşılan- bir hükümet olduğu konusunda genel bir fikir birliği vardır. Ancak büyük bir kamu kesiminin her zaman yolsuzluğu artıracığı gibi bir ortak kanının varlığından bahsetmek çok da

mümkün değildir. Örneğin Kamu Tercihi teorisyenlerini takiben daha büyük bir kamu kesiminin yolsuzluğu artıracığına dönük bir görüş vardır. Bu görüşe göre halkı temsil edenler temsil ettikleri grupların çıkarları pahasına kendi faydalarını maksimize etme peşindedirler. Bundan dolayı da bu görüşün bir uzantısı olarak büyük kamu kesimine sahip devletlerin, nispeten küçük kamu kesimine sahip devletlerden daha yozlaşmış olması beklenmelidir. Fakat bu teoremin teorik tutarlılığına ve çekiciliğine rağmen karşıt görüşlerde mevcuttur. Kamu Tercihi Teorisinin aksini iddia edenler ise kamu kesiminin daha büyük olduğu yapılarda daha küçük olduğu yapılara kıyasla yozlaşmanın daha az olduğu görüşü etrafında toplanmaktadır.

Bu çerçeve altında oluşturulan bu çalışmada Westerlund (2007) eş bütünleşme ve Dumitrescu ve Hurlin' e (2013) ait nedensellik analizi yöntemleri kullanılarak 24 Avrupa ülkesi için 1996-2021 döneminde yolsuzluk ve kamu kesimi büyüklüğü arasındaki ilişki ampirik olarak incelenmektedir. Tahmin sonuçları; yolsuzluğun bağımlı ve kamu kesimi büyüklüğünün regresör olarak modellediğimizde eşbütünleşme ilişkisi bulunmadığını göstermektedir. Diğer bir ifadeyle yolsuzluğun kamu kesimi büyüklüğüne olan etkisine dair bir kanıt rastlanmamıştır. Ancak bağımlı değişken olarak kamu kesimi büyüklüğü ve bağımsız değişken olarak yolsuzluk kullanıldığında bir eşbütünleşme ilişkisi görülmektedir. Ayrıca nedensellik analiziyle kısa dönemde de kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru tek yönlü bir nedensellik ilişkisi ortaya çıkmıştır. Kısaca bu çalışmada gerek uzun dönemde gerekse kısa dönemde kamu kesimi büyüklüğünden yolsuzluğa doğru bir ilişkinin varlığı doğrulanmıştır.

Kısaca, genel olarak asiller tarafından vekillere yani yönetenlere emanet edilen gücün özel çıkarlar için kullanılması anlamına gelen yolsuzluk ve yolsuzluğa yönelik olumsuz algının önemli sonuçları olduğu açıktır. Bu noktada özellikle vatandaşların politikacıları disipline etmesine olanak sağlayan özgür ve düzenli seçimlere çok büyük bir rol düşmektedir. Çünkü gelecek dönemde makamlarını kaybetme tehdidi, politika yapıcılarını seçmenlerin çıkarlarına yanıt vermeye zorlamaktadır. Bir bu kadar önemli olan diğer bir husus ise vatandaşların bilgi ve bilinç düzeyidir. Demokratik bir ortamda iyi bilgilendirilmiş bir seçmen kitlesinin varlığı önemli bir fren mekanizması işlevi görmektedir. Daha büyük bir kamu kesiminin varlığıyla yolsuzluğun azaltılması isteniyorsa da kamusal yapılanmada bürokratik oluşumları artıran bir kamu kesiminden ziyade şeffaflık ile hesap verilebilirliğin ön planda olduğu, polis ve hukuk devleti temeline dayanan mekanizmaların güçlendirilmesini amaçlayan bir sistemin inşa edilmesi desteklenmelidir.

Kaynaklar

Acemoglu, D., & Verdier, T. (2000). The choice between market failures and corruption. *American economic review*, 91(1), 194-211.

Alesina, A., & Angeletos, G.-M. (2005). Corruption, inequality, and fairness. *Journal of Monetary Economics*, 52, s. 1227–1244.

Arvate, P. R., Curi, A., & Rocha, F. (2010). Corruption and the size of government: causality tests for OECD and Latin American countries. *Applied Economics Letters*, 17(10).

Bel, G. (2022). Beyond government size: Types of government intervention and corruption. *Regulation & Governance*, 16(4), s. 1174-1196.

Bird, R. M., Martinez-Vazquez, J., & Torgler, B. (2006). Societal institutions and tax effort in developing countries. *The challenges of tax reform in a global economy*, 283.

Billger, S. M., & Goel, R. (2009). Do existing corruption levels matter in controlling corruption? Cross-country quantile regression estimates. *Journal of Development Economics*, 90, s. 299–305.

Dreher, A., & Schneider, F. (2006). Corruption and the shadow economy: an empirical analysis. *CESifo Working Paper No. 1653*.

Dumitrescu, E. I. & Hurlin, C. (2012). Testing for Granger non-causality in heterogeneous panels. *Economic Modelling*, 29(4), 1450-1460.

Elliott, K. A. (2017). Corruption as an international policy problem. In *Political Corruption* (pp. 925-942). Routledge.

Enste, D. H., & Heldman, C. (2017). Causes and consequences of corruption: An overview of empirical results. 4 30, 2023 tarihinde <https://www.econstor.eu/bitstream/10419/157204/1/IW-Report-2017-02.pdf> adresinden alındı

Goel, R. K., & Budak, J. (2006). Corruption in transition economies: Effects of government size, country size and economic reforms. *Journal of Economics and Finance*, 30(2), s. 240-250.

Goel, R. K., & Nelson, M. (1998). Corruption and government size: A disaggregated analysis. *Public Choice*, 97, s. 107–120.

Goel, R. K., & Nelson, M. (2010). Causes of Corruption: History, Geography and Government. *Journal of Policy Modeling*, 32, 433–447.

Gupta, S., Davoodi, H., & Alonso-Terme, R. (1998). Does Corruption Affect Income Inequality and Poverty? *IMF Working Paper*.

Güran, M. C. (2001). Etkin Devlet ve Türkiye. H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, 19(1), 199-218.

Gwartney, J., Lawson, R., ve Holcombe, R. (1998). The size and functions of government and economic growth. Washington: Joint Economic Committee, 1-32.

IMF. (2021). World Economic Outlook Database. Erişim 30 Nisan 2023, <https://www.imf.org/en/Publications/WEO/weo-database/2021/April/download-entire-database>

Kotera, G., Okada, K., & Samreth, S. (2010). A study on the relationship between corruption and government size: the role of democracy. Munich Personal RePEc Archive, s. 1-19.

Kotera, G., Okada, K., & Samreth, S. (2012). Government size democracy and corruption: An empirical investigation. *Economic Modelling*, 29(6), s. 2340–2348.

Krueger, A. O. (1974). The political economy of the rent-seeking society. *The American economic review*, 64(3), 291-303.

La Porta, R., Lopez-de-Silanes, F., Shleifer, A., & Vishny, R. (1999). The quality of government. 15(1), s. 222–279.

Niskanen, W.A. (1971) *Bureaucracy and Representative Government*. Chicago: Aldine-Atherton.

Ondo, A. (2017). Corruption and Economic Growth: The Case of EMCCA. *Theoretical Economics Letters*, s. 1292-1305.

Ott, J. (2018). Measuring economic freedom: Better without size of government. *Social Indicators Research*, 135(2), 479-498.

Pesaran M. H. (2004). General diagnostic tests for cross section dependence in panels. *IZA Discussion Paper Series*, No: 1240.

Pesaran M. H. (2007). A simple panel unit root test in the presence of cross-section dependence. *Journal of Applied Econometrics*, 22, 265-312.

Persson, A., & Rothstein, B. (2015). It's my money: Why big government may be good government. *Comparative Politics*, 47(2), s. 231–249.

Rothstein B, Teorell JA (2008) What Is Quality of Government? A Theory of Impartial Government Institutions. *Governance* 21(2), 165–190.

Schneider, F. (2006), "Shadow Economies and Corruption All Over the World: What Do We Really Know?", Discussion Paper No. 231.

Schneider, F., Buehn, A., & Montenegro, C. E. (2010). Policy Research Working Paper 5356. Policy.

Shleifer, A., & Vishny, R. (1993). Corruption. *The Quarterly Journal of Economics*, 108(3), 599–617. doi:<https://doi.org/10.2307/2118402>

Themudo, N. S. (2014). Government Size, Nonprofit Sector Strength, and Corruption: A Cross-National Examination. *American Review of Public Administration*, 44(3), s. 309–323.

Torgler, B. & F. Schneider (2007), “Shadow Economy, Tax Morale, Governance And Institutional Quality: A Panel Analysis”, CESifo Working Paper No. 1923.

Tosun, U. (2001). Yolsuzluk Olgusuna Yönelik Yapılan Ampirik Çalışmalar Üzerine Notlar. *H.Ü. İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi*, 19(2), 97-122.

Westerlund, J. (2007). Testing for error correction in panel data. *Oxford Bulletin of Economics and Statistics*, 69: 709–748.

Williams, C. C., & Schneider, F. (2013). *The Shadow Economy*. The Institute of Economic Affairs.

World Bank. (2021). *The Worldwide Governance Indicators*. Erişim: 30 Nisan 2023, <https://info.worldbank.org/governance/wgi/>